

Γιατί οι Κρητικοί φορούν μαύρο πουκάμισο;

Έχετε αναρωτηθεί ποτέ ποια είναι η σημασία του...

σαρικιού, για ποιο λόγο φορούν οι Κρητικοί μαύρο πουκάμισο, τι επιρροές δέχτηκε η παραδοσιακή Κρητική φορεσιά ώσπου να πάρει την μορφή που γνωρίζουμε σήμερα. Νομοθεσίες ενδυμασίας, επιρροές από τους διάφορους λαούς που κατοίκησαν στην Κρήτη και βεντέτες έδωσαν την τελική πινελιά στο σχέδιο της Κρητικής ενδυμασίας που γνωρίζουμε.

Η εξέλιξη της Κρητικής ενδυμασία στην πάροδο του χρόνου

Οι επιρροές από την δύση

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον στην ιστορία και εξέλιξη της κρητικής φορεσιάς παρουσιάζουν οι νομοθεσίες των Ενετών (και των Τούρκων, που θα συναντήσουμε παρακάτω), σύμφωνα με τις οποίες απαγόρευαν στις Κρητικές να φορούν πολυτελείς ενδυμασίες και να στολίζουν τα μαλλιά τους με διάφορους πολύτιμους λίθους.

Από τον στόχαστρο των Ενετών δεν ξέφυγαν ούτε οι άντρες, στους οποίους απαγορεύτηκε να ράβουν βελούδινα ρούχα και η διακόσμηση με χρυσά κεντήματα. Μάλιστα, για να μην αφήσουν περιθώρια ανυπακοής, το 1394 αυξάνουν τους δασμούς των εισαγόμενων υφασμάτων στην Κρήτη.

Μέχρι τότε οι ευκατάστατοι κάτοικοι του νησιού επηρεασμένοι από την βυζαντινή πολυτέλεια είχαν υιοθετήσει ρούχα μεγαλοπρεπέστατα, που όσο περισσότερα στολίδια είχαν σε τόσο μεγαλύτερη κοινωνική τάξη ανήκαν. Η βυζαντινή ενδυμασία φορέθηκε μετά την απελευθέρωση των Κρητών από τους Σαρακηνούς, το 961.

Με την άφιξη των Ενετών και τις απαγορεύσεις τους, η ενδυμασία των Κρητών επηρεάζεται από την δύση. Οι Κρητικές επιλέγουν φορέματα cotehardie, δηλαδή ένα φόρεμα μονοκόμματο, εφαρμοστό στο στήθος και στους γοφούς, για να τονίζει τις θηλυκές καμπύλες, μανίκια μέχρι τον αγκώνα και τετράγωνο άνοιγμα στο λαιμό.

Αξιοσημείωτο της ενδυμασίας της εποχής είναι τα ψηλά τσόκαρα που ονομαζόταν calcagnetti και που για να τα περπατήσουν οι κυρίες θα έπρεπε να υποβαστάζονται από δύο υπηρέτριες. Οι άντρες ξεκινούν να φορούν κοντά ρούχα που φτάνουν περίπου μέχρι το γόνατο.

Η προέλευση της βράκας

Πιθανολογείται ότι οι Κρήτες υιοθέτησαν ένα είδος βράκας από τους Αλγερινούς πειρατές. Οι Κρητικοί δούλευαν ως ναυτικοί στα Ενετικά πλοία και για να παραπλανούν τους Αλγερινούς που λίμαζαν ολόκληρη την Μεσόγειο φορούσαν βράκα. Όταν εγκατέλειπαν τα καράβια συνέχιζαν να φορούν αυτήν την ενδυμασία, λόγω της κακής οικονομικής τους κατάστασης.

Οι Οθωμανοί καθορίζουν την παραδοσιακή Κρητική φορεσιά

Οι αλλαγές δεν σταματούν εδώ, καθώς το 1669 η Κρήτη καταλαμβάνεται από την Οθωμανική αυτοκρατορία και γίνεται δέκτης και άλλων νομοθετικών ρυθμίσεων που αφορούν την ενδυμασία των κατοίκων του νησιού. Οι Οθωμανοί επιτρέπουν την εισαγωγή υφασμάτων από τις μουσουλμανικές περιοχές κι έτσι οι Κρητικοί έχουν να επιλέξουν ανάμεσα σε μεταξωτά, ταφτάδες, δέρμα κ.ά.

Η ενδυμασία των Κρητικών αρχίζει πλέον να θυμίζει τις παραδοσιακές φορεσιές που γνωρίζουμε μέχρι σήμερα. Οι γυναίκες φορούν φαρδιές φούστες, φαρδιές ζώνες, μεταξωτό συνήθως πουκάμισο, μαντήλι και ζιπόνι, δηλαδή το χρυσοκέντητο γιλέκο. Από την άλλη οι άνδρες καθιερώνουν την βράκα, το λευκό συνήθως πουκάμισο, τη ζώνη με το μαντήλι, το φέσι που αργότερα έγινε σαρίκι, το γιλέκο, το καπότο (είδος παλτού) και τα στιβάνια.

Γιατί οι Κρητικοί φορούν μαύρο πουκάμισο;

Οι νομοθέτες ξανάρχονται να δώσουν εντολές στον Κρητικό λαό, επηρεάζοντας τα χρώματα που επικράτησαν στην Κρητική παραδοσιακή φορεσιά. Ο Κιαμίλ Αχμέτ Πασάς, διοικητής του Χάνδακα, απαγορεύει τα κόκκινα και λευκά σαρίκια, επιβάλλει βράκες μπλε ή μαύρου χρώματος και τα κόκκινα παπούτσια. Μέχρι τότε τα στιβάνια των Κρητών ήταν μαύρου, κόκκινου αλλά και άσπρου χρώματος. Άσπρα στιβάνια συνέχισαν να φορούν οι ανυπότακτοι Κρήτες ως ένδειξη αντίστασης.

Μάλιστα, τα άσπρα στιβάνια είχαν περάσει στην συνείδηση του κόσμου ως αντίσταση τόσο που αποτελούσε χαρακτηριστικό των καπετάνιων της εποχής. Μάλιστα, ο Νίκος Καζαντζάκης, στο βιβλίο του «Καπετάν Μιχάλης» γράφει: «ακούγαμε τους γέρους νά μιλούν για σφαγές, παλικαριές και πολέμους, για λευτεριά κι Ελλάδα, και καμαρώναμε, νά κατεβαίνουν από τά βουνά, μέ τις φουφούλες βράκες τους, μέ τ' άσπρα στιβάνια τους, μέ το μαυρομάνικο παραχωμένο στη ζώνη, οι γέροι καπεταναίοι, σαν άγαθά θεριά, και νά

κυκλοφορούν στα στενά σοκάκια του Μεγάλου Κάστρου», ενώ παρακάτω παρομοιάζει τον θεό με γέρο κρητικό πολεμιστή, που φορά και εκείνος τα ρούχα της εποχής «φορούσε κι αυτός φουφούλα βράκα, κρατούσε κι αυτός μα-χαίρι κι έφερνε γύρα το Κάστρο».

Η σημασία της Κρητικής ενδυμασίας

Το γνωστό πλεκτό κεφαλοκάλυμμα του Κρητικού, το σαρίκι έκανε την εμφάνιση του στο δεύτερο τέταρτο του 20ου αιώνα. Το σαρίκι με τα κρόσια σαν δάκρυα φανέρωνε την θλίψη των Κρητικών για τα πολλά χρόνια της Τουρκοκρατίας, καθώς και για το ολοκαύτωμα της μονής Αρκαδίου.

Αναπόσπαστο κομμάτι της Κρητικής ενδυμασίας ήταν το μαχαίρι. Το μαχαίρι που κοσμούσε την γυναικεία φορεσιά φανέρωνε γυναίκα αρραβωνιασμένη ή παντρεμένη. Το μαχαίρι ήταν δώρο του συζύγου και αποτελούσε μικρογραφία ανδρικού μαχαιριού. Από την άλλη, το μαχαίρι των ανδρών, που βρισκόταν πάντα ζωσμένο στην ζώνη της φορεσιάς τους, φανέρωνε την κοινωνική τους θέση και την οικονομική τους κατάσταση.

Γιατί οι Κρητικοί φορούν μαύρο πουκάμισο;

Όσον αφορά την σταδιακή αντικατάσταση του λευκού πουκαμίσου με μαύρο, η ιστορία ξεκινάει από τα Σφακιά, στα τέλη του 17ου αιώνα, όταν ακόμα οι κατάρρα των βεντετών κάλυπτε σαν μαύρο σύννεφο την περιοχή και ολόκληρο το νησί. Μαύρο πουκάμισο φορούσαν οι συγγενείς του νεκρού για να δείξουν την θλίψη τους αλλά ταυτόχρονα, με αυτόν τον τρόπο φανέρωναν την «υπόσχεση» τους για εκδίκηση. Όταν πραγματοποιούσαν την «υποχρέωση» τους τότε έβγαζαν και το μαύρο πουκάμισο. Ωστόσο, το μαύρο πουκάμισο καθιερώθηκε ως καθημερινή ενδυμασία των Κρητών το 1936, όταν πέθανε ο Ελευθέριος Βενιζέλος.

Οι διαφοροποιήσεις...

Σαφέστατα, στην πάροδο όλων αυτών των χρόνων και των ενδυματολογικών αλλαγών, οι φορεσιές των Κρητικών διέφεραν ανάλογα με την τοποθεσία όπου κατοικούσαν και την κοινωνική τους τάξη. Τα ρούχα στην ύπαιθρο ήταν πάντα απλά και φθηνά.

Τον διαχωρισμό της ενδυμασίας της γυναίκας της υπαίθρου και της γυναίκας της πόλης περιγράφει εξαιρετικά ο Ιωάννης Κονδυλάκης στο βιβλίο του «Ο Πατούχας». Ο Κονδυλάκης παρουσιάζει με γλαφυρό τρόπο τις αλλαγές μιας κοπέλας που μετοίκησε στην πόλη, καθώς και την εντύπωση που προκάλεσε στους κατοίκους του χωριού της, οι οποίοι με την επιστροφή της στο χωριό φαίνεται να λένε «είντα να λέμε κεμείς πως ζούμε στον κόσμο και κάνομε! Να την ακούσετε να σας εδηγάτε τη χώρας τα καλά και τ' αρχοντιές και να στουπίρη ο νους σας!». Συνεχίζει

περιγράφοντας τα ρούχα που φορούσε η κοπέλα, επηρεασμένη από της ενδυματολογικές συνήθειες της πόλης, «αλλ' όσο θαυμάσια δεν διηγείτο η ίδια τα διηγούνται οι στολισμοί, με τους οποίους ήλθε από την πόλιν, η μεταξωτή γάζα η αστροποίκιλτη, που περιέβαλλε την ξανθήν της κόμη, ο χρυσός σταυρός...το χρυσοποίκιλτον κοντόχι ή κοντογούνι, το οποίον, ανοικτόν εκ των έμπροσθεν, άφηνε να μαντεύωνται υπό το αραχνούφαντον προσθήθιον με τους φαρμπαλάδες, και αι περικνημίδες και τα υποδήματα με τα υψηλά τακούνια».

Ωστόσο και σύμφωνα με το cretanmagazine.gr, οι παραδοσιακές γυναικείες κρητικές φορεσιές που επικράτησαν αφορούν τα γιορτινά ρούχα και χωρίζονται σε τρεις βασικούς τύπους, τη φορεσιά με ζιπόνι και φουστάνι, τη Σάρτζα και τη Κούδα, οι οποίες χωρίζονται και πάλι ανάλογα με τον τόπο όπου φοριούνται. Οι πιο διαδεδομένες σήμερα είναι η Σφακιανή και η Ανωγειανή φορεσιά.

Από την άλλη η ανδρική φορεσιά είναι κοινή για όλη την Κρήτη και χωρίζεται και αυτή σε καθημερινή και σχολινή ενδυμασία. Τα ρούχα των ανδρών έραβαν ειδικοί τεχνίτες που ονομάζονταν τερζήδες.

Από τις μακριές φούστες και τις βράκες στα κοντά φορέματα και τα παντελόνια

Οι γυναίκες της Κρήτης συνέχισαν να φορούν τις παραδοσιακές τους φορεσιές ως το 1920 έκτοτε διάφοροι λόγοι συνετέλεσαν στην αλλαγή των ενδυματολογικών συνηθειών τους. Η βιομηχανική επανάσταση και οι μετανάστες που επέστρεφαν στον τόπο καταγωγής του συνετέλεσαν για την ριζική αλλαγή.